

KS. ROBERT KUFEL

Konsystorze Generalne oraz Kapituły Katedralne w Gnieźnie i Poznaniu na przełomie XIX i XX wieku

WSTĘP

Niezmiernie ważną rolę w dziejach archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej odgrywały konsystorze i kapituły katedralne. Na przełomie XIX i XX wieku abp F. Stablewski (1891-1906) rozpatrywał wszelkie sprawy kościelne, administracyjne i sądownicze za pomocą dwóch konsystorzy generalnych, funkcjonujących osobno w Gnieźnie i w Poznaniu. Istniały także dwie odrębne kapituły katedralne. Brały udział w zarządzie archidiecezją i służyły pomocą w rozwiązywaniu ważnych kwestii duszpasterskich. W tym artykule ukazano strukturę i funkcjonowanie obu instytucji kościelnych w metropolii gnieźnieńskiej i poznańskiej na przełomie XIX i XX wieku.

1. KONSYSTORZE

Struktura i zakres kompetencji konsystorzy obejmowała stanowiska wikariusza generalnego *in spiritualibus* i oficjała generalnego. Wikariusz zajmował się wszelkimi sprawami kościelnymi, dotyczącymi działania administracji i duszpasterstwa. Oficjał sprawował władzę sądowniczą. Arcybiskup obsadzał te stanowiska bez udziału kapituły. Władze pruskie jednak wywierały nacisk na Arcybiskupa, aby mianował duchownych pochodzenia niemieckiego na

stanowiska konsystorskie¹. Np. kiedy abp F Stablewski w 1891 r. rozmawiał z min. Zedlitzem o dwóch kandydatach na urząd wikariusza generalnego w Gnieźnie: ks. J. Simonie z Inowrocławia i o ks. W. Rudalu z Pobiedzisk, minister życzył sobie ks. J. Simona². Arcybiskup mianował go 30 stycznia 1892 r. wikariuszem i oficjałem generalnym³. Natomiast ustępującemu ks. oficjałowi Łukowskiemu zamierzał dać parafię inowrocławską. Władze wyraźnie się temu sprzeciwiły⁴. Arcybiskup pozostawił ks. Łukowskiego w konsystorzu i mianował go sędzią⁵. Oprócz obowiązków sądowych został skierowany do pomocy nowemu oficjałowi. Współpraca z ks. J. Simonem od początku nie układała się pomyślnie. Na pierwszej sesji konsystorza ks. Łukowski spowodował konflikt, którego powodem był zakres kompetencji sędziego surogata. Obraził ks. oficjała i zagroził wniesieniem skargi na Arcybiskupa w Rzymie. Konflikt został rozwiązany wstąpieniem ks. Łukowskiego do zakonu⁶. Arcybiskup był życzliwy w stosunku do nowego oficjała i dodatkowo mianował w 1893 r. go prowizorem

¹ L. Bończa-Bystrzycki. *Duchowieństwo polskie*. Koszalin 1986 s. 274.

² Archidiecezjalne Archiwum Poznańskie. Akta z listami ze zbioru kardynała M. Ledóchowskiego. LL 15 nr 4. List abpa F Stablewskiego do kard. M. Ledóchowskiego z dnia 15 listopada 1891 (cyt. dalej AAP LL).

³ Archidiecezjalne Archiwum Poznańskie. Akta Ordynariatu Arcybiskupiego, OA VIII 170. *Generalia Oficjała i Radzców przy Konsystorzu w Poznaniu i Gnieźnie (1834-1900)*. Nominacja ks. J. Simona (cyt. dalej AAP OA).

⁴ E. Gatz. *Akten Dok.* 84 s. 151. Pismo Wilamowitz-Möllendorffa do min. Zedlitz z dnia 29 listopada 1891; Dok. 85 s. 154. Pismo min. Zedlitz do Wilamowitz-Möllendorffa z dnia 1 grudnia 1891 W: K. Śmigiel. *Florian Stablewski*. Gniezno 1993 s. 92.

⁵ AAP OA VIII 170. Nominacja ks. Łukowskiego na sędziego-surrogata z dnia 4 lutego 1892.

⁶ AAP LL 15 nr 13. List abpa F Stablewskiego do kard. M Ledóchowskiego z dnia 19 kwietnia 1892.

praktycznego seminarium duchownego w Gnieźnie⁷ Ostatecznie ks. J. Simon nie odegrał kluczowej roli w konsystorzu⁸.

W 1900 r. Arcybiskup powołał na stanowisko oficjała generalnego w Gnieźnie ks. S. Kwiatkowskiego, który nie posiadał w oczach władz pruskich większego znaczenia⁹ Po śmierci ks. S. Kwiatkowskiego w 1904 r. miejsce w konsystorzu zajął ks. J. Spors¹⁰. Arcybiskup mianował w 1900 r. wikariuszem generalnym w Gnieźnie ks. A. Dziedzińskiego¹¹, którego oceniał jako zdolnego i wykształconego Polaka z własnym zdaniem¹². Od 1904 r. jego miejsce zajął ks. I. Goczkowski¹³.

Organizacja konsystorza w Poznaniu również przeżywała trudności. Odszedł wikariusz generalny ks. T. Loserez i zrezygnował z kanonii poznańskiej. Arcybiskup starał się dla ks. T. Losereza o jakąś posesję przy Stolicy Apostolskiej, ale bez rezultatu¹⁴. W rozmowie z ministrem kultu Zedlitzem proponował bpa E. Likowskiego, dopóki nie znajdzie młodszego kandydata na wikariusza generalnego. W styczniu 1892 r. zdecydował ostatecznie o wyborze bpa E. Likowskiego¹⁵. Biskup pomocniczy cieszył się największym autorytetem w archidiecezji, jednak nie znajdował z Arcybiskupem wspólnej

⁷ AAP OA VIII 102. KDU 7 1894 nr 34 s. 42. Nominacja ks. J. Simona z dnia 29 grudnia 1893.

⁸ K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 93.

⁹ Tamże.

¹⁰ Kościelny Dziennik Urzędowy KDU 8 1904 nr 42 s. 54. Ks. Spors został oficjałem w Gnieźnie (cyt. dalej KDU).

¹¹ AAP OA VIII 170. Nominacja ks. Dziedzińskiego z dnia 27 września 1900.

¹² K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 93.

¹³ KDU 8 1904 nr 42 s. 54. Nominacja ks. Goczkowskiego z dnia 19 maja 1904.

¹⁴ AAP LL 15 nr 11. List abpa F. Stablewskiego do kard. M. Ledóchowskiego z dnia 12 lutego 1892.

¹⁵ AAP LL 15 nr 10. List abpa F. Stablewskiego do kard. M. Ledóchowskiego z dnia 29 stycznia 1892.

plaszczyny porozumienia, tenże starał się zjednać go życzliwością i awansem. Mianował bpa E. Likowskiego dziekanem kapituły z pensją 3600 marek¹⁶. Cenił jego pilność, obowiązkowość i wykształcenie. Napisał: „*absolutnie nic przeciwko niemu nie mam; ogrom dziwnej a tak odpychającej słabości, że w sądach taki brak miłości poczawszy od najwyższych aż do najniższych... Przymioty jego znów przeważają tę mniej sympatyczną stronę tak bardzo, że trzeba i to Panu Bogu ofiarować*”¹⁷ Z biegiem czasu oceniał bpa E. Likowskiego jeszcze krytyczniej: „*Z Likowskim niestety zawsze ten sam trudny stosunek. W tych wszystkich trudnych sprawach pomocy żadnej a trudności i przeszkód za wiele. Gdybym go był usłuchał, mielibyśmy kulturkampf gotowy*”¹⁸.

W obu konsystorzach oprócz wikariusza i oficjała generalnego pracowała grupa osób duchowieństwa wyższego, do której zaliczali się radcy duchowni, sędziowie (surrogaci), obrońcy węzła małżeńskiego i oskarżyciele publiczni. Z upoważnienia wikariusza i oficjała generalnego załatwiali sprawy napływające z dekanatów¹⁹ 9 czerwca 1892 r. Arcybiskup mianował następujących radców konsystorskich: ks. G. Wanjurę, ks. K. Szodrskiego, ks. S. Kubowicza, ks. W. Koteckiego, (wszyscy z pensją po 600 marek) i ks. F. Michalskiego (1200 marek)²⁰. W następnych latach poczynił kilka zmian w konsystorzu, np. w 1893 r. mianował Mizerskiego radcą poznańskim „*w uznaniu i zaufaniu dla zasług*”²¹ i Klepaczewskiego w Gnieźnie „*za*

¹⁶ AAP OA VIII 102 KDU 7 1893 nr 37 s. 45. Nominacja bpa E. Likowskiego z dnia 1 marca 1893.

¹⁷ AAP LL 16 nr 51. List abpa F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 4 marca 1895.

¹⁸ AAP LL 17 nr 123. List abpa F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 12 czerwca 1902.

¹⁹ L. Bpńcza-Bystrzycki. Duchowieństwo polskie s. 277-278.

²⁰ AAP OA VIII 170. Polecenie nominacji na radców konsystorskich z dnia 28 maja 1892; AAP OA VIII 102 KDU 9 1892 nr 45 s. 49. Nominacje z dniem 9 czerwca 1892.

²¹ AAP OA VIII 170. Nominacja Mizerskiego z dnia 25 sierpnia 1893.

wieloletnią pracę, gorliwość i umiejętność”²². W 1894 r. powołał ks. Echausta na trzeciego radcę konsystorskiego w Poznaniu na miejsce ks. G. Wanjury²³. W sierpniu 1894 r. ks. Ołyński z Koźmina został radcą duchownym ad honores²⁴. W 1895 r. mianował ks. Krępcia poznańskim radcą konsystorskim²⁵, w 1898 r. dołączył ks. Tetzlaffa²⁶. Arcybiskup polecił w marcu 1899 r. przygotować kolejne nominacje dla ks. Klopscha i ks. Kosickiego²⁷. Dnia 22 maja 1899 r. ogłosił radcą ks. Mojżkiewicza, byłego ucznia ze śremskiego gimnazjum. W liście do nominata stwierdził: *„Byłeś moim wzorowym uczniem, doczekałem się teraz wzorowego kapłana, dlatego z racji 25-lecia kapłaństwa mianuję cię radcą...z radością jako były nauczyciel a teraz jako arcypasterz”*²⁸. Od 1900 do 1906 r. w gronie radców konsystorskich znaleźli się, m.in. ks. Dalbor, ks. Klinke, ks. Kloske, ks. Kłos i ks. Szaal²⁹

Przy obu konsystorzach istniał fiskal, który załatwiał sprawy skarbowo-finansowe. Np. w Gnieźnie w 1895 r. ten urząd piastował ks. dr Opieliński, prof. seminarium duchownego³⁰.

Niektórzy członkowie konsystorza pełnili funkcję „egzaminatorów prosynodalnych” i zasiadali w komisjach egzaminujących kandydatów na probostwa. (byli wybierani na trzy lata). W 1892 r. Arcybiskup mianował 12 kapłanów na teren archidiecezji poznańskiej. Wśród nich

²² AAP OA VIII 170. Nominacja Klepaczewskiego z dnia 7 listopada 1893.

²³ KDU 1 1894 nr 3 s. 8. Nominacja ks. Echausta z dnia 28 czerwca 1894.

²⁴ KDU 2 1894 nr 9 s.13. Nominacja ks. Ołyńskiego, z sierpnia 1894.

²⁵ KDU 6 1895 nr 31 s. 26. Nominacja ks. Krępcia.

²⁶ KDU 3 1897 nr 16 s. 20. Nominacja ks. Tetzlaffa.

²⁷ AAP OA VIII 170. Nominacje ks. Klopscha i ks. Kosickiego z dnia 18 marca 1899.

²⁸ AAP OA VIII 170. Nominacja ks. Mojżkiewicza z dnia 22 maja 1899.

²⁹ KDU 9 1904 nr 47 s. 52. Nominacja ks. Dalbora; KDU 13 1905 nr 65 s. 54. Nominacja ks. Klinkego; KDU 9 1900 nr 52 s. 48. Nominacja ks. Kloskego; KDU 1 1903 nr 5 s. 4. Nominacja ks. Kłosa; KDU 2, 1901, nr 10, s. 13. Nominacja ks. Szaala.

³⁰ KDU 10 1895 nr 47 s. 51. Nominacja ks. Opielińskiego.

znaleźli się przedstawiciele konsystorza bp Likowski, ks. Jedzink, ks. Szołdrski i ks. Kubowicz³¹. W 1895 r. doszedł ks. Echaust³². Do grona egzaminatorów dołączyli w 1901 r. ks. Friske, ks. Klopsch i ks. Kloske³³. Natomiast w 1904 r. na liście powołanych znalazł się ks. Dalbor³⁴.

Specjalnie powołani pracownicy konsystorscy wchodzili w skład ordynariatu arcybiskupiego. Tworzyli najbliższe grono współpracowników Arcybiskupa. Głównym zadaniem grona było przygotowywanie dokumentów związanych z działalnością Arcybiskupa³⁵. Prezesem ordynariatu był abp F Stablewski. Zastępował go wiceprezes bp E. Likowski, któremu pomagali radcy: ks. Wanjura z Poznania i ks. Dorszewski z Gniezna³⁶. Po nominacji ks. inf. Dorszewskiego na proboszcza kapituły gnieźnieńskiej w 1893 r. jego miejsce w radzie ordynariat tu zajął ks. Szołdrski³⁷. W 1897 r. ks. Szołdrski podał się do dymisji z powodu choroby³⁸.

Arcybiskup umiał docenić wierną służbę dla Kościoła swoich współpracowników. Np. w piśmie do ks. Szołdrskiego stwierdził:

³¹ KDU 9 1892 nr 45 s. 47. Nominacje na egzaminatorów prosynodalnych.

³² KDU 11 1895 nr 56 s. 63. Nominacja ks. Echausta.

³³ KDU 8 1901 nr 37 s. 41. Nominacja ks. Friskego, ks. Klopscha i ks. Kloskego.

³⁴ KDU 7 1904 nr 37 s. 48. Nominacja ks. Dalbora.

³⁵ L. Bończa-Bystrzycki. *Duchowieństwo polskie* s. 278.

³⁶ Podpisy rady Ordynariatu widnieją na wielu dokumentach, które znajdują się w AAP (uwaga autora).

³⁷ AAP OA VIII 97. Polecenie Arcybiskupa, aby przygotować akt nominacyjny dla ks. Szołdrskiego; KDU 7 1893 nr 37 s. 45. Nominacja z dnia 1 marca 1893.

³⁸ AAP OA VIII 97. Prośba ks. Szołdrskiego o zwolnienie z urzędu radcy z dnia 5 maja 1897.

„Trudno się pogodzić z rezygnacją, ale...dziękuję za trzyletnią służbę, ofiarną i gorliwą, gdyż zdrowia własnego Ksiądz nie szczędził...”³⁹

Trudną było znaleźć się w gronie najbliższych pracowników Arcybiskupa, a przekonali się o tym S. Szenic i W. Wardęski, których wnioski o pracę w konsystorzu Arcybiskup odrzucił⁴⁰. B. Krompholz-Krompola kilkakrotnie pisał do abpa F. Stablewskiego o posadę registratora, lecz za każdym razem dostawał odmowną odpowiedź⁴¹.

Arcybiskup potrafił doskonale dobrać pracowników. Na ogół między Arcybiskupem a wikariuszami i oficjałami generalnymi oraz pozostałymi pracownikami konsystorza panowały zgodne stosunki. Decydował o tym fakt, że stanowiska konsystorskie, (z nielicznymi wyjątkami), piastowali polscy kapłani, którzy w wielu sprawach kierowali się zasadą solidarności narodowej i patriotyzmem⁴².

W historii pontyfikatu abpa F. Stablewskiego było trzech osobistych sekretarzy. Ks. B. Żychliński pochodził ze szlacheckiego rodu i należał do rodziny Arcybiskupa. Nie pasował na to stanowisko, ponieważ stronił od polityki i miał wstręt do salonowego życia. Zrezygnował więc ze stanowiska kapelana⁴³. Jego następcą został w 1893 r. ks. W. Stryjakowski⁴⁴. Arcybiskup wysoko cenił zalety i

³⁹ AAP OA VIII 97. Odpis Arcybiskupa z dnia 28 maja 1897.

⁴⁰ AAP OA VIII 28. Prośba S. Szenica do abpa F. Stablewskiego z dnia 14 marca 1892; Odpowiedź negatywna z dnia 15 marca 1892; Prośba W. Wardęskiego z dnia 25 czerwca 1892; Odpowiedź Arcybiskupa z dnia 30 czerwca 1892.

⁴¹ AAP OA VIII 28. Prośba B. Krompholz-Krompola z dnia 8 czerwca 1892; Odpowiedź Arcybiskupa z dnia 9 czerwca 1892.

⁴² L. Bończa-Bystrzycki. Duchowieństwo polskie s. 280.

⁴³ Był siostrzeńcem Arcybiskupa. S. Stablewski. Przyczynki do biografii arcybiskupa Floriana Stablewskiego. Kraków 1967 s. 16 (mps AAP).

⁴⁴ Stryjakowski Władysław (1833-1903). Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do Seminarium Duchownego w Gnieźnie. W 1859 roku przyjął święcenia kapłańskie. Był wikariuszem w Mogilnie i komendarzem w Dąbrówce Kościelnej. W 1866 roku został proboszczem w Łopienniu. Pełnił funkcje dziekana i sędziego prosynodalnego w konsystorzu gnieźnieńskim.

gorliwość w służbie nowego sekretarza. Kiedy ks. W. Stryjakowski odchodził, było mu przykro, że nie mógł go należycie wynagrodzić. Zabiegał dla niego o godność prałacką, lecz bezskutecznie⁴⁵.

W 1898 r. mianował ostatniego sekretarza ks. S. Łukomskiego⁴⁶. Informując go o nominacji, pisał: „Kochany mój Księżu. Na Ciebie padł mój wybór jako na następcę ks. Stryjakowskiego... Mam w Bogu nadzieję, że znajdę w Tobie takie same serce, jak w moim Kochanym ks. Walerym, który też czuł zawsze tętno ojcowskiego mojego serca”⁴⁷. Arcybiskup nie pomylił się w wyborze. Ks. Łukomski okazał się godnym powierzonego stanowiska. Między Arcybiskupem a ks. S. Łukomskim istniały „synowskie” relacje. Abp F. Stablewski starał się dla niego o tytuł kanonika gremialnego w kapitule poznańskiej. Władze pruskie jednak odmówiły, ponieważ życzyły sobie kandydata pochodzenia niemieckiego⁴⁸.

Przed śmiercią opuścił probostwo i osiadł przy katedrze gnieźnieńskiej jako mansjonarz i penitencjarz. Był sekretarzem abpa F. Stablewskiego oraz autorem prac popularno-historycznych. H. Wyczawski, W. Stryjakowski. W: Słownik Polskich Teologów Katolickich. T. 4. Warszawa 1983 s. 217-218.

⁴⁵ AAP LL 16 nr 71 i 107. List abpa F. Stablewskiego do ks. W. Meszczyńskiego z dnia 14 listopada 1896 i 7 grudnia 1897.

⁴⁶ Łukomski Stanisław Kostka (21.10.1874-28.10.1948). Po święceniach kapłańskich w 1898 roku był kapelanem abpa F. Stablewskiego. Następnie był proboszczem w Koźminie i Poznaniu. W 1916 roku został kanonikiem kapituły poznańskiej i dyrektorem Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Po odzyskaniu niepodległości stał się aktywnym działaczem społecznym i jednym z organizatorów Uniwersytetu Poznańskiego. 9 marca 1920 roku został biskupem tytularnym Sicca Veneria i sufraganem poznańskim. Sakrę przyjął 23 maja 1920 roku. Od 1926 roku zarządzał archidiecezją jako wikariusz kapitulny. 24 czerwca 1926 roku otrzymał biskupstwo łomżyńskie. Patronował Akcji Katolickiej, zapoczątkował rozbudowę katedry oraz był sekretarzem Konferencji Episkopatu Polski. P. Nitecki. Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny. Warszawa 1992 s. 131.

⁴⁷ S. Łukomski. Arcybiskup Stablewski. Poznań 1933 s. 18.

⁴⁸ K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 96.

2. KAPITUŁY KATEDRALNE

Kapituły katedralne stanowiły kolegium mające na celu służyć radą w rozwiązywaniu ważnych problemów oraz wyrażania zgody, której wymagał Arcybiskup do ważności podejmowanej decyzji. Kapituły miały obowiązek dbać o stan katedr, ich wystrój i świetność nabożeństw⁴⁹. Po objęciu urzędu w 1891 r. abp F. Stablewski nie mógł wprowadzić większych zmian personalnych w obu kapitułach, ponieważ zasiadali w nich księża wprowadzeni za poprzednika. Kanonicy pochodzenia niemieckiego weszli do kapituł dzięki poparciu władz pruskich. Np. w 1899 r. na 10 kanoników kapituły poznańskiej było 4 Niemców, a w Gnieźnie na 7 było 3 Niemców⁵⁰.

Arcybiskup stopniowo wprowadzał swoich kandydatów do obu kapituł. W 1893 r. mianował ks. K. Dorszewskiego, dotychczasowego dziekana kapituły poznańskiej, na prepozyta gnieźnieńskiego⁵¹. Władze nie wysuwały wobec niego zastrzeżeń, ponieważ uchodził za osobę spokojną i bezpieczną⁵². Abp F. Stablewski darzył go sympatią i prowadził z nim serdeczne rozmowy⁵³. 1 marca 1893 r. w kapitule poznańskiej znaleźli się nowi kanonicy: ks. M. Krępeć i ks. J. Euchaust⁵⁴. Ks. M. Krępeć był proboszczem w Marzeninie i dawnym dziekanem ks. F. Stablewskiego z czasów wrzesińskich. Ks. J. Euchaust był proboszczem w Ostrowie Wlkp. Według władz pruskich

⁴⁹ L. Bończa-Bystrzycki. *Duchowieństwo polskie* s. 240.

⁵⁰ K. Śmigiel. *Florian Stablewski* s. 96.

⁵¹ KDU 7 1893 nr 37 s. 44. Nominacja ks. Dorszewskiego.

⁵² Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz Berlin. Rep. 76 IV Sekt. 1a Abt. II Diözese Gnesen-Posen. No 3 Vol. II. Pismo Wilamowitz-Möllendorffa do Studta z dnia 8 kwietnia 1899 W: K. Śmigiel. *Florian Stablewski* s. 97 (cyt. dalej GSPK).

⁵³ AAP LL 15 nr 28. List abpa F. Stablewskiego do kard. M. Ledóchowskiego z dnia 21 kwietnia 1894.

⁵⁴ KDU 7 1893 nr 37 s. 45. Nominacje kanonickie ks. Krępcia i ks. Echausta.

proboszcz ostrowski w ogóle nie nadawał się na stanowisko kapitulne⁵⁵. 1 lipca 1893 r. odbyła się w katedrze gnieźnieńskiej uroczysta instalacja ks. Dziedzińskiego, proboszcza z Krobi, na kanonika katedralnego⁵⁶. Arcybiskup w 1895 r. obdarzył ks. W. Meszczyńskiego z Rzymu godnością kanonika kapituły poznańskiej, po zmarłym ks. kan. Maryańskim. Ks. W. Meszczyński, kapelan kard. M. Ledóchowskiego, był przyjacielem Arcybiskupa, który prowadził z nim korespondencję i przez niego kontaktował się z kardynałem. Nominacja była podyktowana potrzebą przyjacielskiego wyróżnienia i wdzięczności⁵⁷. Ks. kapelan doskonale orientował się w sprawach polityki i dyplomacji oraz znał sprawy kościelne⁵⁸. Utrzymywał poprawne stosunki z posłami Prus przy Stolicy Apostolskiej, działając na rzecz porozumienia i pojednania⁵⁹. Dużym zaskoczeniem okazała się w 1901 r. nominacja młodego ks. Dalbora⁶⁰ do kapituły w

⁵⁵ GSPK Rep. 76 IV Sect. 1a Abt. II Diözese Gnesen-Posen. No 3. Vol. 2. Pismo Wilamowitz-Möllendorffa do Studta z dnia 8 kwietnia 1899. W: K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 97.

⁵⁶ KDU 2 1893 nr 13 s. 14. Nominacja ks. Dziedzińskiego.

⁵⁷ AAP LL 16 nr 52. List abpa F Stablewskiego do ks. W Meszczyńskiego z dnia 27 marca 1895.

⁵⁸ K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 97.

⁵⁹ Politisches Archiv Des Auswärtigen Amtes Bonn. Preußen 4 Bd 22. Pismo Flotowa do Bülowa z dnia 9 września 1902. W: K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 97.

⁶⁰ Dalbor Edmund (30.X.1869-13.II.1926). Urodził się w Ostrowie Wlkp. Jako kleryk Seminarium Duchownego w Poznaniu studiował teologię w Münster, a 1892-1894 prawo kanoniczne w Gregorianum, gdzie otrzymał doktorat. Święcenia kapłańskie przyjął w 1893 roku w Rzymie. W latach 1894-1899 sprawował liczne funkcje duszpasterskie i kurialne w obu archidiecezjach. W 1909 roku został oficjałem i wikariuszem generalnym. 30 czerwca 1915 roku prekonizowany arcybiskupem Gniezna i Poznania, następcą bpa E. Likowskiego. Rządy objął 12 września 1915 roku, a sakrę otrzymał 24 września 1915 roku. Był pierwszym prymasem odrodzonego państwa polskiego. Benedykt XV mianował go 15 grudnia 1919 roku

Poznaniu⁶¹. Arcybiskup skomentował swoją decyzję słowami: „*Nowe czasy wymagają nowych metod, a zbliżające się niebezpieczeństwa dla Kościoła wymagają młodych sił i rzutkich pracowników*”⁶².

Najwybitniejszym członkiem kapituły poznańskiej był bp E. Likowski, który cieszył się wśród duchowieństwa wysokim autorytetem. W kapitule gnieźnieńskiej wybitną osobistością był bp A. Andrzejewicz, człowiek wykształcony, o nieposzlakowanej opinii⁶³.

Arcybiskup mianował także kanoników honorowych. Do ich grona należy zaliczyć m.in. ks. E. Kegła i ks. A. Ponińskiego. Ks. E. Kegel był

kardynałem-prezbiterem tytułu Sancti Joannis ante Portam Latinam. Działał na rzecz umocnienia niepodległości Polski. Z powodu swej patriotycznej postawy był obiektem krytyki władz pruskich. Bronił prawa wolności religijnej katolików w Niemczech. Zainicjował opiekę duszpasterską nad emigracją, zwłaszcza we Francji i w Niemczech. Przyczynił się do podniesienia kultury, oświaty i gospodarki Wielkopolski. Rozwinął działalność charytatywną m.in. zakładając w 1917 roku Związek Towarzystw Dobroczynnych Caritas i Komitet Obrony Społecznej. W 1919 roku zwołał pierwszą konferencję Episkopatu Polski. Otworzył w Warszawie kancelarię prymasowską, zamienioną z czasem na biuro episkopatu. Był członkiem Kongregacji Soboru, Obrzędów i Seminariów Duchownych. Otrzymał doktoraty honoris causa uniwersytetów w Krakowie, Lwowie i Münster. Publikował konferencje i kazania w „Nowej Bibliotece Kaznodziejskiej”, a artykuły o tematyce prawniczej w „Miesięczniku Kościelnym” J. Glemp. Ksiądz Edmund kardynał Dalbor. W: Przewodnik Katolicki 1974 nr 17 nr 3-4 s. 229-240; M. Fąka. Kwestia prymasostwa w okresie arcybiskupich rządów kardynała E. Dalbora. W: Przewodnik Katolicki 1977 z. 1-2, s. 101-123 z. 3-4, s. 101-129; M. Banaszak. Dalbor Edmund abp, kard. W: Encyklopedia Katolicka. T. 3 s. 976-977.

⁶¹ KDU 1 1902 nr 8 s. 5. Nominacja ks. Dalbora.

⁶² S. Łukomski. Arcybiskup Stablewski. Kartki z jego życia i działania. Poznań 1933 s. 154-155.

⁶³ GSPK Rep. 76 IV Sekt. 1a Abt. II Diözese Gnesen-Posen. No 3 Vol. II. Pismo Wilamowitz-Möllendorffa do Studta z dnia 8 kwietnia 1899. W: K. Śmigiel. Florian Stablewski s. 97.

prefektem F. Stablewskiego z gimnazjum trzemeszeńskiego, a ks. A. Poninski należał do grona jego przyjaciół⁶⁴.

Członków obu kapituł obowiązywało noszenie specjalnego stroju podczas nabożeństw i uroczystości kościelnych. Na mocy breve Leona XIII z 1893 r. kanonicy nosili czarne sutanny z fioletowymi dodatkami. Abp F. Stablewski wyjednał u Piusa X w 1905 r. przywrócenie członkom kapituł noszenia całościowego stroju fioletowego. Arcybiskup zdecydował, że kanonicy będą ubierać fioletry wyłącznie w katedrze, (latem fioletowy mantolet, sutannę i rokię, a zimą fioletową sutannę, rokię i tzw. szubę kanoniczną). Ponadto członkowie kapituł nosili dystynktoria. Kapituła poznańska nosiła ośmioramienny krzyż z głowami św. apostołów Piotra i Pawła, a na rewersie znajdowały się dwa klucze z mieczem. Natomiast dystynktorium gnieźnieńskie przedstawiało trzy lilie, a na rewersie wizerunek św. Wojciecha⁶⁵. Od 1893 r. członkowie obu kapituł nosili pierścienie kapitulne⁶⁶.

Obie kapituły metropolitalne żywiły do Arcybiskupa wielką życzliwość i respekt. Każdego roku przesyłały życzenia imieninowe i świąteczne⁶⁷. Np. w 1893 r. dołączyły do tradycyjnych życzeń zdrowia, pragnienie szczęśliwego wyjazdu i powrotu Arcybiskupa z Rzymu⁶⁸. Kapituły interesowały się także kondycją psychiczną i fizyczną swego Pasterza. Kapituła gnieźnieńska zaniepokojona chorobą, w 1902 r. napisała do abpa F. Stablewskiego, aby Bóg dał „*uciszenie nawałnicy i*

⁶⁴ K. Śmigiel. Tamże s. 97.

⁶⁵ AAP Akta Kapituły Metropolitalnej w Poznaniu, KM 1391. Pismo abpa F. Stablewskiego z dnia 4 czerwca 1896; L. Bończa-Bystrzycki. Duchowieństwo polskie s. 269-270.

⁶⁶ J. Nowacki. Archidiecezja Poznańska. „Poznańskie Studia Teologiczne” Poznań 1972 s. 16.

⁶⁷ AAP OA VIII 230. Życzenia imieninowe z dnia 4 maja 1894; Noworoczne z dnia 31 grudnia 1895.

⁶⁸ AAP OA VIII 230. Życzenia imieninowe z dnia 4 maja 1893.

upragniony spokój”⁶⁹ W życzeniach noworocznych w 1904 r. solidaryzowała się z cierpiącym Arcybiskupem: „*Oby Bóg dał zdrowia i sił potrzebnych do zniesienia trudów i przewyciężenia nieprzyjemnych okoliczności i rosnących z każdym dniem trudności, które urząd Arcybiskupi przemieniają w nieprzyjemne pasmo krzyżów i utrapień*”⁷⁰.

3. ZAKOŃCZENIE

Od XVIII wieku kapituły katedralne zaczęły stopniowo tracić swoje znaczenie na rzecz biskupa, sprawującego władzę w diecezji. To zjawisko pogłębiło się na przełomie XIX i XX wieku. Powodem było ograniczenie przez władze pruskie swobody pełnienia władzy biskupa. W takim stanie rzeczy obie kapituły ograniczały swą działalność do uświetniania nabożeństw⁷¹.

Konsystorze zachowały większą swobodę, choć władze robiły wszystko, aby ograniczyć im kompetencje urzędowe. Jednakże w archidiecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej stanowisko wikariuszy i oficjałów generalnych pozwalało na sprawowanie przez nich obowiązków także podczas wakansu stolicy arcybiskupiej⁷².

Zarówno członkowie konsystorzy jak i kapituł z przełomu XIX i XX wieku byli w większości ludźmi oddanymi bez reszty sprawie Kościoła i narodu, co przejawiało się w ich ofiarnej służbie i subordynacji.

⁶⁹ AAP OA VIII 230. Życzenia noworoczne z dnia 31 grudnia 1902.

⁷⁰ AAP OA VIII 230. Życzenia noworoczne z dnia 31 grudnia 1904.

⁷¹ L. Bończa-Bystrzycki. Duchowieństwo polskie s. 241.

⁷² Tamże s. 274.